

Giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa trong phát triển kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay

14:13' 10/4/2007

Xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là mô hình phát triển kinh tế tổng quát của nước ta hiện nay. Đây là quá trình nhận thức, hoàn thiện tư duy lý luận và tổng kết thực tiễn của Đảng để thấy rõ hơn về sự tất yếu khách quan, những nội dung và đặc trưng cơ bản, những việc cần thực hiện để đẩy mạnh phát triển kinh tế ở nước ta.

Đối với nước ta, quá trình chuyển đổi từ cơ chế tập trung, quan liêu, bao cấp sang phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần, vận động theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của Nhà nước, theo định hướng xã hội chủ nghĩa (XHCN) thực chất là xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng XHCN, được bắt đầu từ Đại hội Đảng VI (năm 1986) và ngày càng được hoàn thiện. Thực tế 20 năm đổi mới và phát triển nền kinh tế theo mô hình kinh tế thị trường định hướng XHCN đã chứng minh rằng, kinh tế thị trường là con đường phát triển kinh tế có hiệu quả, từ đó quá độ lên chủ nghĩa xã hội. Đây là cả một quá trình vừa đổi mới tư duy lý luận, nhất là tư duy kinh tế, vừa bám sát các quy luật khách quan và kịp thời tổng kết thực tiễn đầy sống động của Việt Nam.

Đại hội lần thứ IX của Đảng (năm 2001) khẳng định: "... thực hiện nhất quán và lâu dài chính sách phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần vận động theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của Nhà nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa; đó chính là *nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa*"⁽¹⁾.

Đại hội lần thứ X (năm 2006) Đảng tiếp tục khẳng định: "*Để đi lên chủ nghĩa xã hội*, chúng ta phải phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa; xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc làm nền tảng tinh thần của xã hội; xây dựng nền dân chủ xã hội chủ nghĩa, thực hiện đại đoàn kết dân tộc; xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân; xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh; bảo đảm vững chắc quốc phòng và an ninh quốc gia; chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế"⁽²⁾. Đại hội X tiếp tục làm sáng rõ hơn những vấn đề lý luận liên quan đến xây dựng *thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa* với 4 nội dung cơ bản là:

- Giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa trong nền kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay.
- Nâng cao vai trò và hiệu lực quản lý của Nhà nước.
- Phát triển đồng bộ và quản lý có hiệu quả sự vận hành của các loại thị trường cơ bản theo cơ chế cạnh tranh lành mạnh.
- Phát triển mạnh các thành phần kinh tế, các loại hình tổ chức kinh doanh.

Như vậy, trải qua các kỳ Đại hội, chúng ta luôn khẳng định con đường mà chúng ta lựa chọn đó là CNXH và để đi lên CNXH chúng ta phải phát triển kinh tế thị trường. Nhận thức về CNXH và con đường đi lên CNXH ở nước ta được Đảng khẳng định trong Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên CNXH (năm 1991) với 6 đặc trưng cơ bản và đến nay Đại hội Đảng X tiếp tục khẳng định ngày càng sáng tỏ hơn với 8 đặc trưng cơ bản là:

- Là một xã hội dân giàu, nước mạnh, công bằng, dân chủ, văn minh.
- Do nhân dân làm chủ.

- Có nền kinh tế phát triển cao, dựa trên lực lượng sản xuất hiện đại và quan hệ sản xuất phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất.

- Có nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.

- Con người được giải phóng khỏi áp bức, bất công, có cuộc sống ấm no, tự do, hạnh phúc, phát triển toàn diện.

- Các dân tộc trong cộng đồng Việt Nam bình đẳng, đoàn kết, tương trợ và giúp đỡ nhau cùng tiến bộ.

- Có Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản.

- Có quan hệ hữu nghị và hợp tác với nhân dân các nước trên thế giới.

Qua 20 năm thực hiện công cuộc đổi mới, chúng ta đã đạt được những thành tựu to lớn và có ý nghĩa lịch sử. Đất nước đã ra khỏi khủng hoảng kinh tế - xã hội, có sự thay đổi cơ bản và toàn diện. Vị thế nước ta trên trường quốc tế không ngừng nâng cao. Sức mạnh tổng hợp của quốc gia đã tăng lên rất nhiều, tạo ra thế và lực mới cho đất nước tiếp tục đi lên với những triển vọng tốt đẹp.

Tuy nhiên, tăng trưởng kinh tế chưa tương xứng với khả năng. Sức cạnh tranh của nền kinh tế còn kém. Nhiều vấn đề xã hội bức xúc chưa được giải quyết tốt: Đất nước đang gặp nhiều khó khăn, thách thức không thể xem thường. Xây dựng XHCN là một quá trình, là mục tiêu mà chúng ta phải đạt tới. Trong quá trình đó, phải từng bước xác lập, tạo ra những điều kiện, những tiền đề của CNXH, đồng thời tránh nguy cơ chệch hướng.

Phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta là sự lựa chọn hoàn toàn phù hợp với quy luật phát triển khách quan và xu thế tất yếu của thời đại. Kinh tế thị trường là một phạm trù kinh tế riêng, có tính độc lập tương đối, phát triển theo những quy luật riêng vốn có của nó dù nó tồn tại ở đâu và bất kể thời điểm nào của lịch sử. Song, trong thực tế không có một nền kinh tế thị trường trừu tượng, chung chung cho mọi giai đoạn phát triển, mà gắn với mỗi giai đoạn phát triển nhất định của xã hội là những nền kinh tế hàng hóa cụ thể. Điều này phù hợp với nhận định của C.Mác: "sản xuất hàng hóa và lưu thông hàng hóa là những hiện tượng thuộc về nhiều phương thức sản xuất hết sức khác nhau, tuy rằng quy mô và tầm quan trọng của chúng không giống nhau... chúng ta hoàn toàn chưa biết một tí gì về những đặc điểm riêng của những phương thức sản xuất ấy và chúng ta chưa thể nói gì về những phương thức ấy, nếu như chúng ta chỉ biết có những phạm trù trừu tượng của lưu thông hàng hóa, những phạm trù chung cho tất cả các phương thức ấy"⁽³⁾. Thực tiễn lịch sử cho thấy, cơ sở kinh tế khách quan của sự hình thành và phát triển kinh tế thị trường cũng là cơ sở kinh tế khách quan của sự hình thành và phát triển kinh tế hàng hóa. Đó là sự phân công lao động xã hội và sự tách biệt về kinh tế giữa những người sản xuất hàng hóa quy định. Có nghĩa là *kinh tế thị trường tồn tại cả trong chủ nghĩa xã hội* cũng như trong thời kỳ quá độ lên CNXH. Do vậy, trong chủ nghĩa tư bản và trong CNXH đều tồn tại kinh tế thị trường, nhưng có những đặc trưng khác nhau. Kinh tế thị trường tư bản chủ nghĩa dựa trên chế độ tư hữu tư bản chủ nghĩa, là nền kinh tế thị trường phục vụ lợi ích của giai cấp tư sản. Kinh tế thị trường XHCN dựa trên chế độ sở hữu toàn dân và tập thể do Đảng Cộng sản lãnh đạo, mục đích của nền kinh tế thị trường là phục vụ lợi ích của giai cấp công nhân và nhân dân lao động, xóa bỏ chế độ bóc lột, giải phóng và phát triển mạnh mẽ lực lượng sản xuất.

Sự lựa chọn mô hình kinh tế thị trường định hướng XHCN ở Việt Nam không phải là sự gán ghép chủ quan giữa kinh tế thị trường và CNXH, mà là sự nắm bắt và vận dụng xu thế vận động khách quan của kinh tế thị trường trong thời đại ngày nay; là sự tiếp thu có chọn lọc thành tựu văn minh nhân loại, nhằm phát huy vai trò tích cực của kinh tế thị trường trong việc phát triển sức sản xuất, xã hội hóa lao động, cải tiến kỹ thuật - công nghệ, nâng cao đời sống nhân dân... Đồng thời, hạn chế những mặt tiêu cực của kinh tế thị trường gây ra.

Nói kinh tế thị trường định hướng XHCN có nghĩa là nền kinh tế nước ta không phải là nền kinh tế bao cấp, quản lý theo kiểu tập trung quan liêu; cũng không phải là kinh tế thị trường tự do theo kiểu tư bản chủ nghĩa; và cũng chưa hoàn toàn là kinh tế thị trường XHCN. Bởi vì Việt Nam đang trong thời kỳ quá độ lên CNXH, vừa có, vừa chưa có đầy đủ các yếu tố của CNXH, còn có sự đan xen và đấu tranh giữa cái cũ và cái mới. Cần hiểu rõ nền kinh tế thị trường định hướng XHCN vừa mang tính chất chung của nền kinh tế thị trường, vừa có tính chất đặc thù vì nó hoạt động trong khuôn khổ của những nguyên tắc và bản chất của CNXH.

Đại hội lần thứ X của Đảng đã làm sáng tỏ thêm một bước nội dung cơ bản của định hướng XHCN trong phát triển kinh tế thị trường ở nước ta với *4 tiêu chí cơ bản sau*:

Thứ nhất, về mục tiêu của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta là nhằm: thực hiện "dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh"; giải phóng mạnh mẽ và không ngừng phát triển sức sản xuất, nâng cao đời sống nhân dân; đẩy mạnh xóa đói, giảm nghèo, khuyến khích mọi người vươn lên làm giàu chính đáng, giúp đỡ người khác thoát nghèo và từng bước khá giả hơn.

Như vậy, mục tiêu trên đã thể hiện mục đích của phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN là vì con người. Con người phải luôn luôn được chú trọng, đặt vào vị trí trung tâm của sự phát triển. Trên cơ sở giải phóng mọi tiềm năng để phát triển lực lượng sản xuất, làm cho mọi người đều được hưởng thành quả của sự phát triển.

Thứ hai, về phương hướng phát triển, phát triển nền kinh tế nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo; kinh tế nhà nước cùng với kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế quốc dân.

Chúng ta phải thực hiện phát triển nền kinh tế nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế là nhằm giải phóng sức sản xuất, giải phóng tiềm năng phát triển trong mỗi thành phần kinh tế, mỗi cá nhân, mỗi vùng miền... là cách để phát huy tối đa nội lực, tạo sức bật để phát triển nhanh và bền vững. Trong nền kinh tế nhiều thành phần, kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, bởi vì: giữ vai trò chủ đạo của kinh tế nhà nước là sự thể hiện định hướng XHCN của nền kinh tế; kinh tế nhà nước là công cụ chủ yếu để Nhà nước điều tiết nền kinh tế, định hướng cho sự phát triển vì mục tiêu: *dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh*. Để giữ được vai trò chủ đạo, kinh tế nhà nước phải nắm được những vị trí then chốt của nền kinh tế bằng trình độ công nghệ, hiệu quả sản xuất kinh doanh, chứ không phải dựa vào bao cấp, "xin - cho" hay độc quyền kinh doanh. Đổi mới doanh nghiệp nhà nước theo hướng cổ phần hóa là con đường chủ yếu nâng cao hiệu quả kinh doanh, là cách thức để kinh tế nhà nước làm tốt vai trò chủ đạo trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta. Nhà nước trong nền kinh tế thị trường cũng là một phương thức kết hợp để vừa phát huy được những sức mạnh của nhau tạo động lực cho phát triển kinh tế nhanh và bền vững, vừa hạn chế được cả những mặt tiêu cực của thị trường và những biểu hiện quan liêu, kém hiệu lực của điều tiết nhà nước.

Thứ ba, về định hướng xã hội và phân phối: Phải thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội ngay trong từng bước đi và từng chính sách phát triển; tăng trưởng kinh tế phải gắn kết chặt chẽ và đồng bộ với phát triển xã hội, văn hóa, giáo dục và đào tạo... giải quyết tốt các vấn đề xã hội vì mục tiêu phát triển con người. Thực hiện chế độ phân phối chủ yếu theo kết quả lao động, hiệu quả kinh tế, đồng thời theo mức đóng góp vốn cùng các nguồn lực khác và thông qua phúc lợi xã hội.

Quan tâm giải quyết các vấn đề xã hội không chỉ để bảo đảm sự phát triển bền vững, mà còn là sự thể hiện rõ định hướng phát triển nền kinh tế. Thể hiện tiến bộ và công bằng xã hội ngay trong từng bước phát triển, trong từng chính sách phát triển, chính là để hạn chế tiêu cực của kinh tế thị trường, nhằm từng bước thực hiện mục tiêu tất cả vì sự phát triển toàn diện của con người. Tăng trưởng phải đi đôi với phát triển các lĩnh vực xã hội. Bởi lẽ, các lĩnh vực xã hội vừa là mục tiêu, vừa là động lực, là điều kiện cho sự phát triển nhanh và bền vững.

Thứ tư, định hướng XHCN trong lĩnh vực quản lý: Phát huy quyền làm chủ xã hội của nhân dân, bảo đảm vai trò quản lý, điều tiết kinh tế của Nhà nước pháp quyền XHCN dưới sự lãnh đạo của Đảng.

Trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN, người lao động là người chủ xã hội. Người công nhân dù làm trong xí nghiệp tư nhân vẫn là người làm chủ đất nước, làm chủ xã hội. Vai trò quản lý, điều tiết nền kinh tế của Nhà nước pháp quyền XHCN dưới sự lãnh đạo của Đảng là sự thể hiện rõ rệt định hướng XHCN.

Định hướng XHCN là một tất yếu, là sự lựa chọn phù hợp với nội dung của thời đại - thời đại quá độ từ chủ nghĩa tư bản lên CNXH trên phạm vi toàn thế giới. Định hướng XHCN ở nước ta là nhằm mục tiêu độc lập dân tộc gắn liền với XHCN thể hiện trong toàn bộ các lĩnh vực của đời sống xã hội. Đây không chỉ là một tất yếu về chính trị và nguyện vọng mong muốn của nhân dân ta, mà còn là một tất yếu kinh tế, văn hóa, xã hội. Bởi vậy, trong thời gian tới việc đẩy mạnh phát triển kinh tế thị trường ở nước ta cần tập trung thực hiện tốt một số nội dung cơ bản sau:

1 - Xây dựng, chỉnh đốn, nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng.

Sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng là nhân tố hàng đầu quyết định mọi thắng lợi của cách mạng Việt Nam, là điều kiện chính trị tiên quyết bảo đảm có một Nhà nước đủ mạnh, trong sạch để quản lý toàn bộ quá trình phát triển kinh tế thực hiện theo định hướng XHCN. Vì vậy, cần tăng cường sự thống nhất trong Đảng, thực hiện nguyên tắc tập trung dân chủ, phát huy dân chủ trong sinh hoạt Đảng, chống lợi dụng dân chủ để mưu cầu lợi ích riêng, cục bộ. Cần xây dựng Đảng thực sự là đội tiên phong của giai cấp công nhân và của cả dân tộc. Xây dựng Đảng vững mạnh về chính trị, quán triệt sâu sắc chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho mọi hoạt động của Đảng. Để xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh cần tiếp tục đổi mới công tác cán bộ, kiên quyết đưa ra khỏi Đảng những phần tử thoái hóa, biến chất. Chú trọng xây dựng và củng cố các tổ chức cơ sở đảng, nâng cao chất lượng đảng viên. không ngừng đào tạo, rèn luyện và kết nạp được những quần chúng ưu tú vào hàng ngũ của Đảng.

2 - Thực hiện phát triển nền kinh tế nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó xây dựng kinh tế nhà nước vững mạnh đủ sức nắm giữ vai trò chủ đạo, cùng với nó là kinh tế tập thể trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế quốc dân. Đồng thời phát huy cao nhất sức mạnh của tất cả các thành phần kinh tế khác hoạt động lâu dài trong khuôn khổ của pháp luật tạo nên sức mạnh tổng hợp của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN.

3 - Nâng cao vai trò và hiệu lực quản lý của Nhà nước, đây là yếu tố quan trọng bảo đảm định hướng XHCN của nền kinh tế. Do vậy, Nhà nước cần tập trung làm tốt 4 chức năng sau:

- Định hướng sự phát triển bằng các chiến lược, quy hoạch, kế hoạch và cơ chế, chính sách trên cơ sở tôn trọng các nguyên tắc thị trường.

- Tạo môi trường pháp lý và cơ chế, chính sách thuận lợi để phát huy các nguồn lực xã hội cho phát triển.

- Hỗ trợ phát triển, chăm lo xây dựng kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội, hệ thống an sinh xã hội.

- Bảo đảm tính tích cực và bền vững của các cân đối kinh tế vĩ mô, hạn chế các rủi ro và tác động tiêu cực của kinh tế thị trường.

4 - Tích cực đấu tranh phòng, chống quan liêu, tham nhũng, lãng phí, chống chủ nghĩa cá nhân.

Đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng, lãng phí trở thành một nhiệm vụ cấp bách trước mắt của toàn Đảng, toàn dân ta. Văn kiện Đại hội lần thứ X của Đảng khẳng định: "Đấu tranh phòng, chống tham

những, lãng phí là một nhiệm vụ trọng tâm của công tác xây dựng Đảng, nhiệm vụ trực tiếp, thường xuyên của cả hệ thống chính trị và toàn xã hội"⁽⁴⁾. Do vậy, vấn đề này cần phải được nhìn nhận thẳng thắn, trực diện và thực hiện một chiến lược triệt để phòng, chống tham nhũng một cách thật sự hiệu quả với sự tham gia của toàn Đảng, toàn dân và các thành phần kinh tế. Trước hết là đổi mới, hoàn thiện thể chế và chính sách, giảm bớt và loại bỏ những kẻ hở; đồng thời luôn luôn giáo dục con người ý thức tôn trọng pháp luật, thực hiện kiểm soát, phát hiện và xử lý kịp thời, nghiêm minh, công khai đối với những cán bộ, công chức tham nhũng.

5 - Thực hiện sự thống nhất, gắn bó hữu cơ giữa phát triển kinh tế với thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội ngay trong từng bước và từng chính sách phát triển ở tất cả các giai đoạn phát triển của kinh tế thị trường. Điều đó đòi hỏi chúng ta phải thực hiện tốt vấn đề phân phối, đặc biệt chú trọng quản lý thật tốt thu nhập cá nhân từ đó xây dựng cơ chế điều tiết phân phối thu nhập, hình thành nên chính sách phân phối hợp lý, bảo đảm tăng trưởng kinh tế và tiến bộ, công bằng xã hội.

6 - Xây dựng nền quốc phòng toàn dân vững mạnh để giữ vững an ninh quốc gia, ổn định chính trị - xã hội. Văn kiện Đại hội lần thứ X của Đảng đã nêu rõ: "...nhất thiết phải tăng cường tiềm lực và bảo đảm an ninh kinh tế, đi đôi với củng cố quốc phòng, an ninh"⁽⁵⁾. Như vậy, để phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN thì lực lượng quốc phòng phải đủ mạnh, phải là công cụ sắc bén để đủ sức mạnh chủ động đập tan mọi âm mưu phá hoại, xâm lược, chống phá sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta trong bất cứ tình huống nào, tạo ra môi trường kinh tế - chính trị - xã hội ổn định, thuận lợi,...cũng là giữ vững định hướng XHCN.

* TS, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh
(1) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2001, tr 86
(2) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2006, tr 69
(3) C.Mác và Ph. Ăng-ghen: Toàn tập, Nxb Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội, 1993, t 23, tr 175
(4), (5) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X đã dẫn, tr 286 - 287, 181

Hoàng Thị Bích Loan